

A SATURNUS GYÜRÜI.

Néhány nappal ezelőtt az egész napi sajtót befutotta az a szenzációsnak látszó hír, hogy a Saturnus gyűrűi bomlani kezdenek s valószínűleg szét fognak esni. A hír alapja *Todd*-nak, az amerikai Amberst-obszervatórium igazgatójának egy rövid távirata volt, a mely arról szólt, hogy *Todd* a Saturnus gyűrűk külső szélein szokatlan «csillogásokat» vett észre. Ezekből a különös tünetményekből következtette *Todd*, vagy talán csak az észlelés eredményének valamelyik továbbítója, hogy a gyűrűk egyensúlya megbomlott s a szétfoszlás megkezdődött.

A Saturnus gyűrűi ugyanis apró, meteorrajhoz hasonló testecskék halmazából állanak, mely testecskék egymás hegyin-hátán tolongva keringenek a Saturnus körül, a Saturnus és a saját maguk egymásra gyakorolt vonzásának hatása alatt. A mechanika szempontjából a gyűrű mozgásában a legfontosabb kérdés az, hogy az apró testecskék rendszere stabilis-e, azaz megmaradnak-e gyűrű alakban való elhelyezkedésükben mindörökké? Mivel megszámlálhatatlanul sok testről van szó, a miknek mozgását és egymáshoz való viszonyát meg kellene vizsgálni, a probléma rendkívül bonyolult s csak nagy megközelítéssel oldható meg, tehát a gyűrű stabilitásának kérdése teljesen szigorú értelemben még eldöntetlen kérdés. Annyit megállapítottak a matematikusok, hogy egyetlen kis test, egy hold, csak akkor maradhat meg a bolygó közelében, ha a bolygó közép-pontjától való távolsága legalább 3—4-szerese a bolygó sugarának. A Saturnus gyűrűje ezen a határon belül van ugyan, de ebből semmire sem lehet következtetni, mert mint említettük, a gyűrű számtalan apró alkatrészéből áll s így az előbbi megállapítás nem alkalmazható rá.

Eltekintve az elméleti vizsgálatoktól, a tapasztalat alapján meglehetősen joggal hihetjük azonban azt, hogy a gyűrű rendszere a való világban mégis csak stabilis rendszer. Mondhatjuk pedig ezt azért, mert a Saturnus gyűrűi már sok évezred óta megvannak, s a négyszáz esztendő óta tartó megfigyelés tanúsága szerint nem változtak a legkisebb mértékben sem. Ez a tapasztalat természetesen nem zárja ki azt, hogy a gyűrűk talán mégis változnak, esetleg pusztulnak, de úgy, hogy az oszlásuk rendkívül lassan történik s meg nem figyelhető. Az sem lehetetlen, hogy az a belső, nagyon keskeny és nagyon halvány fényű gyűrű, melyet *Bond* fedezett fel 1868-ban, ezt a lassú feloszlást jelenti, de azért ez mégsem valószínű s legfeljebb esetleges lehetőségnek tekinthető.

A mi már most *Todd* észleléseit illeti, azokból egyáltalán nem szabad a gyűrűk feloszlására következtetni. Nem ez az első eset, a mikor a gyűrűkben holmi apróbb rendellenességeket vettek észre, de ezek mindig eltűntek rövid idő múlva. Így például 1907 október havában is, mikor éppen éléről lehetett látni a Saturnus gyűrűt, észrevettek két fénylő csomót a gyűrűkben, melyeket *Pickering* látott meg legelőször a *Lick*-obszervatórium hatalmas távcsövével. Ekkor is azt kezdték hinni, hogy a gyűrűk bomlása megkezdődött és sokan remélték, hogy végre beigazolódik a *Kant-Laplace* elmélete s a gyűrű összetömről holddá. Nem így történt, a csomók rövidesen eltűntek s a Saturnus gyűrűjén megint nem lehetett észrevenni semmilyen különösebb jelenséget.

Ugyanez történt még régebben, 1848-ban, a mikor szintén egy gyöngye sűrűsödés keletkezett a gyűrűn, a mely akkor is hamar eltűnt.

Ezekből az esetekből legelőször is azt következtethetjük, hogy a Saturnus gyűrűiben időszakonként előfordul egy-egy kisebb tömörülés, a mely azonban elmúlik nyomtalanul és a nélkül, hogy megváltoztatná a gyűrűk rendszerének stabilitását. Hogy hogyan jön létre az ilyen tömörülés, az nagyon könnyen megmagyarázható. A gyűrűket alkotó apró testecskék közel kör alakú pályában mozognak a bolygó körül, hasonlóan a kisbolygókhöz, a melyek szintén egy gyűrű alakú térben keringenek a Nap körül, de az ő gyűrűjük összehasonlíthatatlanul ritkább, mint a Saturnusé. A mint a kisbolygóknál is előfordulhat, hogy olykor-olykor a tér egyik-másik helyén összehesednek és sokkal sűrűbben vannak ott,



Heinrich S. Jénykepe.

CUVAJ EDE AZ ÚJ HORVÁT BÁN.

mint másutt, úgy a Saturnus gyűrűjében is megtörténik, hogy az apró testecskék rendkívül bonyolult mozgásuk közben egyszer-mászor összesereglenek egy pontban, a mi tőlünk nézve úgy látszik, mintha a gyűrűn csomó képződött volna. Másrésztől ugyanekkor az is bekövetkezik, hogy a gyűrű egyéb részein megritkulás áll be, a mi könnyen azt a látszatot keltheti mintha azon a helyen a gyűrű bomlani kezdene.

Ezek a sűrűsödések és megritkulások rendszerint nagyon gyöngék és alig észlelhetők, a minek következtében egyrészt csak ritkán veszik észre a megfigyelő asztronómusok, másrészt csak a legkitűnőbb távcsövekkel figyelhetők meg. Innen van az, hogy például most is csak *Todd* látta a feltűnést keltő változást, míg sem a treptovi, sem a bécsi obszervatóriumon nem tudták meglátni. Ugyanígy volt 1907-ben is, az akkor keletkezett csomókat csak a *Lick* és a *Barnard*-obszervatóriumon figyelték meg, de egyetlen más helyütt sem vettek észre semmit sem abból, a mit az amerikaiak megállapítottak.

Mindabból, a mit elmondtunk, kétségtelen, hogy a Saturnus gyűrűi nem fognak szenzációs meglepetéssel szolgálni sem a közel jövőben, sem később. A gyűrűk nem oszlanak fel és bármennyire is örülhetnénk annak, ha szemünk előtt folyna le egy ilyen érdekes égi katasztrófa — nem remélhetjük, hogy valóban bekövetkezik. A naprendszer — a mennyire ismerjük — minden részletében teljesen kialakult rendszer, a melyben meglepetések nem fordulnak már elő s a változások, a miknek alá van vetve olyan jelentéktelenek s olyan lassan lefolyók, hogy szinte észrevehetetlenek.

Sz. K.

UTAZÁS MAGYARORSZÁGON A XVIII. SZÁZAD VÉGÉN.

Ismerteti KÖNYVES TÓTH KÁLMÁN.

(Folytatás.)

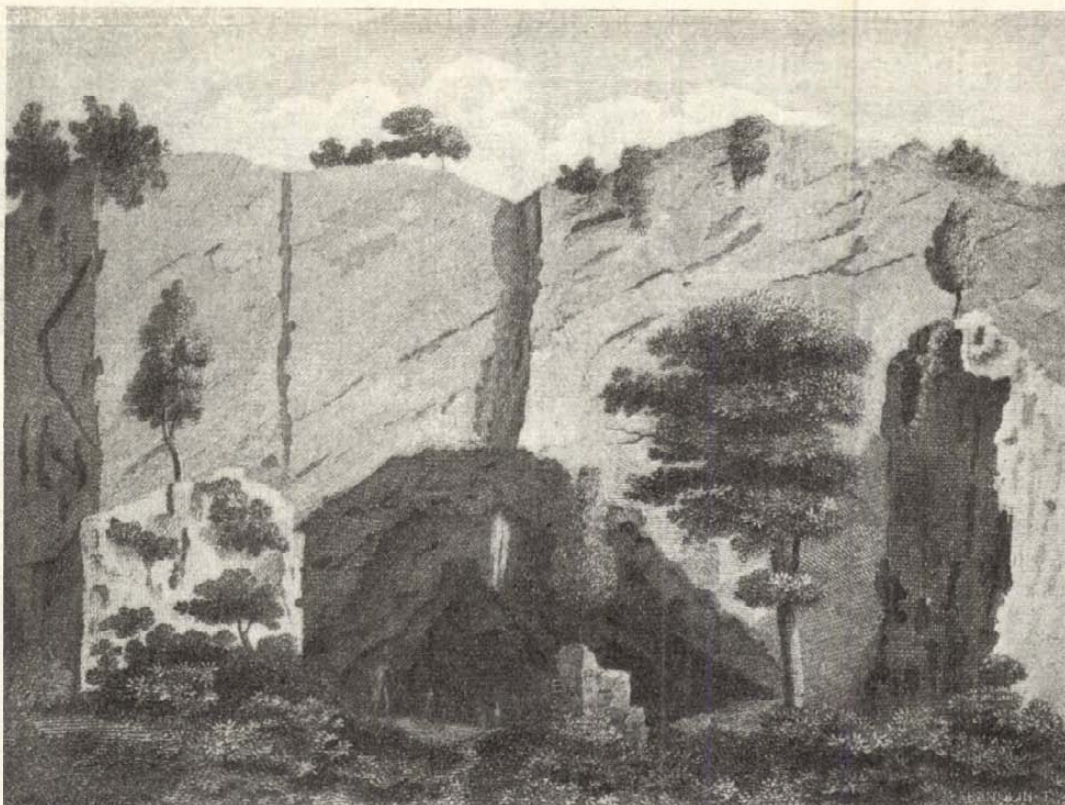
Majd részletesen leírja a szerző a tokaji asszú készítési módját, a szüretet, mikor is a közelben lakó urak családostul idejönnek mulatni. Ilyenkor jelentkeznek aztán a borkereskedők is. Tokaj híres borát a magyar urak külföldön is értékesítik, különösen Lengyelországba van jelentős kivitel. A tokaji bornál drágább ital egész Európában nincs. A finomabb fajtából egy üveg körülbelül 12 frankba kerül. A magyarok nagyon büszkék borukra s szeretik emlegetni, hogy az olcsóbb fajta bor is jobb a legfinomabb francia bornál. Borukat folyó arany-nak nevezik s nálok közpéldabeszéd: «Magyarországon kívül nincsen élet, vagy ha van is: nem oly élet». (Extra Hungaria non est vita, si est vita, non est ita). Megbocsátható ez a dicsekvés, mert ez a hazaszeretet gyöngéd virága gyanánt tekinthető. A tokaji hegy alkatrészeit

vegytanilag bontja fel utazónk s ebből azt következteti, hogy ez a bortermelésre a legkedvezőbb talaj. Tokajtól Mádig a vidék nagyon megragadó, egyik felől szőlővel rakott hegyoldalak, míg a völgyben erdőség terül el; másik felől a jobbra-balra kanyargó Bodrog. Öt óra alatt ért el Mádra, hol *Orezy* báró vendége volt. Innen Tállyára ment, egy melléje rendelt vezetővel. Tréfásan jegyzi meg, hogy kíséretét, mivel sem bölcsész, sem természettudós hírében nem állott: alaposan leszívta magát, úgy, hogy alig várta, hogy tőle szabaduljon. Mádról Tolcsvára ment; ez a városka is nagyon szegényesnek látszott, a mit főleg annak lehet tulajdonítani, hogy igen sok zsidó lakik benne. Körülbelül 3000 lakosa van s ezek közül 160 család a zsidó hitfelekezethez tartozik, a kik kereskedéssel s üzérkedéssel foglalkoznak. Általában mondható, hogy Magyarországon igen sok zsidó lakik, nemcsak a nagy városokban, de a kisebb falukban is. Sajnálatos tény, hogy még ma is találkoznak egyes főurak, a kik nem tűrik meg őket birtokukon, holott magasabb haszonbért fizetnének, mint bárki más. A nagy városokban nem lehet tőlük tartani, mert a kereskedelembe fejthetik ki ügyes tevékenységüket, de a kisebb községekben már zsarolják s kizsákmányolják az alsóbbrendű népet. A mennyiben igen magas uszortát számítanak eladott árúikkal. S mikor a hitel teljesen ki lett merítve s nyakig eladósodtak, árverésen mindenüket potomáron megvették. Többnyire Lengyelországból vándoroltak Magyarországra. II. József mindent elkövetett, hogy ezt a bevándorlást korlátozza, de törekvése kudarcot vallott. Innen *Sátorajauhelyre* utazott *Borbély* nevezetű urral, ki többedmagával megyei gyűlésre ment. Az egész úri társaság egy nagy szekertől töltött meg, mert itt másforma jármű nincs használatban. Útközben mindig arról folyt a beszélgetés, hogy miként bánnak el azokkal a németekkel, a kiket II. József e vidékre telepített. Keserűen panaszkodtak, hogy sehogysem tudják magokat alkalmazni a magyar szokásokhoz, mint azok a többi németek, a kiket *Mária Terézia* telepített le. Útközben a tudós többször leszállt a szekerről, hogy az ott található különféle bazalközeteket vizsgálgassa, a melyek olyan erősek voltak, hogy nagyobb ütésre szikráztak. Átutazott *Patakon* is, hol a kálvinistáknak nagy kollegiumában megnézett egyet-mást s azt jegyezte meg, hogy a debreczeni főiskolával méltán kiállja a versenyt. A szántóföldeken luczerna, tengeri és burgonyatermés látszott. Újhelyen nem valami jól töltötte az időt, mert *Weiss* megyei orvost, a kihez ajánlólevelet vitt, nem találta otthon s mivel vásár volt s egyúttal megyei közgyűlés, a fogadók túlszofolása miatt nem kapott kényelmes szobát, de az orvos felesége nagyon nyájasan fogadta. E város környékén fekvő hegységeket «sátor-hegy»-nek nevezik. Olvasván *Born* báró nagybeesű munkájából, hogy vulkanikus tűzben megedzett gránitok találhatók itt, azoknak fölkeresésére indult, de bár a legmagasabb tetőig felmászott, a gránitnak híre-hamva sem volt, csak veresbarna színű porphirt talált.

Az általános műveltségtől még jól távolesó népeknél maga a kormány kénytelen kiterjeszteni gondját olyan ügyekre is, melyekről más-hol maga a társadalom intézkedik. Így Magyarországon is a közegészség ügyét a kormányhatóság intézi el. Minden megyének van egy főorvosa, ki a megyei sebészek fölött gyakorolja a felügyeletet. Kisebb városokban az orvos évi fizetése körülbelül 40 guinea (1000 korona), a sebészé pedig 20 guinea (500 korona), ezenkívül a magángógyításból is van valami jövedelme. *Sátorajauhelyen* már a magyar nyelvtől teljesen elűtő tót beszéd ütötte meg fülét. *Julius* 5-én *Telkibánya* felé vette útját, a melynek vidékén már csekélyebb a szőlőtermés. Az út ezen a vidéken igazán nyaktörő s a hol előfogata megpihent, rántottánál egyebet nem kapott. Egy községben éppen akkor nyitott be előfogatót a bíróhoz a községházánál, mikor ott több paraszt valami legelőügyben kereste az igazságot. Nagyon meglepte őt a magyar parasztok csöndes és higgadt viselkedése. Szórolszóra idézem eme jellemző észrevételét: «sohasem vettem észre a magyar parasztnál azt a durva vadságot, a mivel őket az osztrákok vándolják s habár föllebbvalóik, előljáróik iránt

illetudók, sohasem tapasztaltam, hogy ez a tisztelet csuszó-mászó szolgálattal aljasodott volna, a mit pedig föltételezni lehetne egy olyan népről, mely épen most szabadult ki a legnagyobb zsarnokság lánczaiból.

Telkibányán csak egy napig időzött, másnap délután Kassa felé vette útját, de nem jutván jó előfogathoz: ökörfogatra szorult. Keservesen panaszkodik, hogy ez a lassú czammogás mily kínosan érintette, mikor már siettetni kellett a célhoz jutást. De a türelmes ökrök mit se törődtek azzal, hogy az idegen úr ott a szekér ülésén bosszankodik. Akkor állottak meg, mikor nekik jól esett, csára fordultak, mikor a béres azt akarta, hogy hajsza-ra menjenek. Végre annyira megcsökönyösödtek a köves és rázós úton, hogy kénytelen volt mellettük izzadási gyalogni. Így jajdult fel: «Isten mentse meg az ökörpota kocsiót!» Fele útján aztán mégis szerezhetett lovas előfogatot. Itt egy ujoncz csapattal jött össze, mely éjjeli szállásra itt a község állásában ütött tanyát. Rendes katonák vették körül az állást, s örködtek felettük kegyetlen szigorúsággal. Megtudta később, hogy ezek voltaképen önkéntesek. Eszébe juttatta ez a tudós angolnak azt a jelenetet, a mely Skócia hegyei közt szeme láttára játszódott le. A hegyi lakók egyik vezére egy ezredet akarván szervezni, hogy azt mielőbb előteremtse s minél többeket gyűjtse zászlója alá: összefogdostatta a közelben lakó parasztokat, a kiknek egyáltalában nem volt kedvük katonáskodni s azokat kötelekkel kötöztette szekereihez. Mikor aztán kérdezték tőlük a járó-kelők, hogy hová viszik őket, egyik közülük így válaszolt: «Önkéntesek vagyunk!» Meg kell vallani, hogy ily körülmények között a cím és a foglalkozás egymástól igen távol esnek. Szombat volt, a koresmáros, a kihez szállott, mint ezen a vidéken nagyon gyakori eset, egy nem igen rokonszenves külsejű zsidó férfiú volt. A mint a koresmába belépett, csaknem visszahökken, mert az egész helyiség nagyon rondának látszott. Kért valami ennivalót, a mit egy keresztyén szolgáló tett az asztalra s mikor az utazó fizetni akart, elvette a pénzt s a szekrény tetejére tette, de ahhoz a koresmáros hozzá nem nyúlt volna. Úgy hevert egy egész marok pénz a szekrény tetején. Örülve, hogy innen kiszabadul, kényelmes előfogathoz, de most is rázós és nyaktörő úton érkezett el Kassára, Északmagyarország fővárosába. Fő utcája elég széles s itt a szebb házak magyar főurak tulajdonai. Gyönyörű kávéház áll a vendégek rendelkezésére s az emeleten több terem, hol a gyűléseket s mulatós összejöveteleket szokták tartani. 6000-re tehető lakosainak száma. E városban csakis a székesegyház említésre méltó. Góth-stilban épült s még most is jó állapotban van. A «Fehér sas» szálloda igen érdekes építmény. Ezen szállodában meglehetősen lehet étkezni, a mi



A SZILICZEI BARLANG BEJÁRATA. — Townson Róbert könyvéből.

Magyarországon ritkaság számba megy. De ezt a tudós angol alig-alig vette igénybe, a menyinyiben Szirmay grófné. Fucker orvos s több főnemes házához hívták meg. Kassa lakosságának nagyobb része protestáns, mind a mellett nagyon kedvelik a nyilvános szórakozást. Vasárnap délutánonként a vendéglőt nagyon sokan látogatják. A magyar főurak családotól jelennek itt meg, hogy jóízűen egyenek s kedvükre tánczoljanak. Föltűnt előtte, hogy az urak öblös pipákból füstöltek, csak a tánczterem ajtajára van egy táblára felírva nagy betűkkel: «Tilos a dohányzás». A tánczteremben művészi szíleg lejtették a menuettet német vezényszó mellett.

Czervenicza egy napi járásra esik Kassától; ez az opálok hazája, a hová szintén kirándult. Útközben található Ránk gazdag ásványvíz forrással. Itt kevés időt tölthetett, mert Véchev báró, az opálbányák igazgatója, a kivel együtt utazott, itten soká nem időzhetett. Ránkon a vendégek ellátása nagyon gyöngye lábbon áll, magoknak kell gondoskodni ágyneműről, főzésről s mindenféle élelmiszerről. A báró, a ki többedmagával ült le a terített asztalhoz, őt maga mellé ültette. Nagyon meg volt elégedve a magyaros ebéddel. Ezt a fürdőt Kassa lakossága látogatja, de sokan inkább Bártfára mennek, észak Magyarországnak eme legkedveltebb

fürdőhelyére. Ránkon igen kellemesen lehet időzni.

Czerveniczán, az opálok hazájában a lelkeshez szállott. E kicsiny faluban vendéglőnek, koresmának hire-hamva sincs. Innen gyalog ment egy elég magas dombra, mely az opálbányával határos. Itt már örök állottak, a kik arra vigyáztak, hogy illetéktelen egyének egy kapavágást se merjenek tenni. Ez előtt a parasztok e drága köveket kedvükre aknázhatták ki, mióta azonban királyi birtokká lett, a császár megtiltotta, hogy ott bárki is ásásokat végezzen. Mivel ő neki belépti jegye volt, bátran bemehetett a bányába s szomorúan győződött meg arról, hogy az innen kiásott opál értéke még a tisztviselők fizetésére sem elég. Úgy látszik, hogy az alkalmazottak nem sokat értenek az opálrétegek felfedezéséhez. Ő maga több fajta opált gyűjtött. Megjegyzé, hogy egész Európában szebb opált sohasem látott. A kassai levéltárban régi okmányok bizonyítják, hogy a XIV. században 300 munkás foglalkozott a bányákban. Nagyon valószínű az a legenda, hogy innen került ki az a gyönyörű opál, melyet Marcus Antonius római consul birtokába akart keríteni s hogy azt megszerzhesse, száműzte annak tulajdonosát s ez inkább elhagyta hazáját, semhogy a drágakőről lemondjon. Négy órát időzött a bányában. visszament szállásadójához. a lelkeshez, kinél megebédelték Pektinen keresztül újra Kassára ment s itten új ismerősei azt ajánlották neki, hogy nézze meg az aggteleki barlangot, melynek párja nincs e világon s olyan nagy, hogy az ember egy hétig kóborolhat benne, míg kitalál. Ide is váltakozó fogaton ment, mert oly helyeken is kellett utaznia, a hol lovakkal nem bolygatható volt. Aggteleken egy kalvinista lelkeshez szállott, a ki sem németül, sem francziául nem tudott, de latin nyelven folyékonyan beszélt. Kellemesen lepte meg, hogy a lakosság fiatalága, holott vasárnap volt, délután a vendéglő udvarán vidáman mulatozott, mert Magyarországon jártában-keltében a kalvinistákat eddig nagyon zárkóztatnak, komor kedélyűeknek találta. Másnap reggel egy vezetővel a barlang átvizsgálására indult. Általános vélemény, hogy ez a barlang több mértföldnyire terül el a hegyek alatt s több napba kerül, míg azt keresztül-kasul lehetne járni. A bejárat egy körülbelül 150 lábnyi meredek alján látható, mely mintegy egy ölnyi széles, de oly alacsony, hogy le kellett hajolnia, hogy oda bejuthasson. Óriási terjedelmű barlang tárult fel szemei előtt, melyből mindenfelé más-más barlangba vezetett az út. Itt-ott csergedező forrás buzogott elő. Vezetője egy olyan nagy barlangba vezette, a melynek közepén olyan alakzatok látszóttak, mintha a boltozatról szakadtak volna le. Néha oly szűk nyíláson kellett keresztül bújnia, mintha csak kémény csőve lett volna. Egy másik barlangba érve, cseppkövekből alakult



A KÁRPÁTOK KÉSMÁRK MELLETT. — Townson Róbert könyvéből.



A TŰZOLTÓK MUNKÁBAN.

szobor-szerű képződmények vonták magára figyelmét. Azt hitte volna az ember, hogy egyik másik góth-stilban épült kicsiny torony.

Oly részletes pontossággal írja le az aggteleki barlang csodás sajátosságait, hogy azt a mai tudós kutatók sem rajzolhatnák hűbben, pedig csak fenyőfáklyával világított. Elbeszéli továbbá, hogy négyórás barangolás után vissza akarván térni, rémülettel vette észre, hogy vezetője eltévesztette a helyes nyomot s kétségbe esve szaladgált ide s tova, hogy a helyes nyomra találjon. Talán odaveszett volna maga is, ha jó eleve nem gondoskodik arról, hogy fölismerje a helyes irányt. Nevét ugyanis több helyen bekarcolta a puhább rétegekbe s ez volt az az Ariadne-fonal, mely őt aztán nagyokára a tömkelegből kivezette, még pedig szerencsére akkor, mikor még egy pár fenyőfáklyával világíthattak, mert ha az elfogyott volna, soha napvilágra nem kerül. Önkéntelenül is imádságra nyíltak ajkai, mikor észrevette a beszűrődő világosságot. Azt írja, hogy ilyen labirinth talán az egész földtekén nincs. Bár életveszélylyel járt is e kalandos kirándulása, szívesen emlékezik vissza Magyarországra e nagy csodájára, melyet rajta kívül nem látott még egy angol utazó sem. Megebédelvén a kálvinista lelkésznel, kinek világ szerint vajmi kevés java lehetett, de szívélyessége annál több, elindult a *sziliczei barlang* megtekintésére. Itt is a kálvinista lelkésznel zörgetett be, ez is csak magyarul és latinul beszélt, de látszott rajta, hogy jobbmódú, mint az aggteleki; meg is mutatta neki szép kis gazdaságát. E vidék lakói nagyjából kálvinisták és szinmagyarok. A barlang a községtől körülbelül egy mértföldnyi távolságra lévén, másnapra halasztotta az oda való menetelt s a jó lelkész, kiben nem volt semmi kálvinista komorság, megígérte, hogy el fogja kísérni. E barlangban nem láthatók góthikus cseppkövek. Fő sajátossága, hogy nyáron hidegebb, mint télen, sőt kánikulában vize mindig erősen befagy. Szép nyári napon látogatta meg e jégbarlangot s minél beljebb-beljebb ment, annál inkább érezte a hideg hatását; hőmérője fokenként alább szállott, sőt a boltozaton is jégesapok lógtak alá. Úgy vette észre, hogy nemcsak a jég, de a víz, sőt a légkör is a null fokot mutatta. A közeli urak innen szerzik be jégszükségletüket. Szíves házigazdája szárított szegfűvel ajándékozta meg, melyről azt állította, hogy ez borbá áztatva legjobb orvosság a váltóláz ellen. A kálvinista pap olyan szíves volt, hogy vendégét *Rozsnyóig* elkísérte. Ez a város igen kicsiny, de elég csinos püspöki székhely. Régibb időben a hegyekben gazdag bányák voltak, de lakói a bányászattal felhagytak. Most inkább antimonium a lakosság kedvelt árucikke. Körülbelül 2000 mázsát ad-

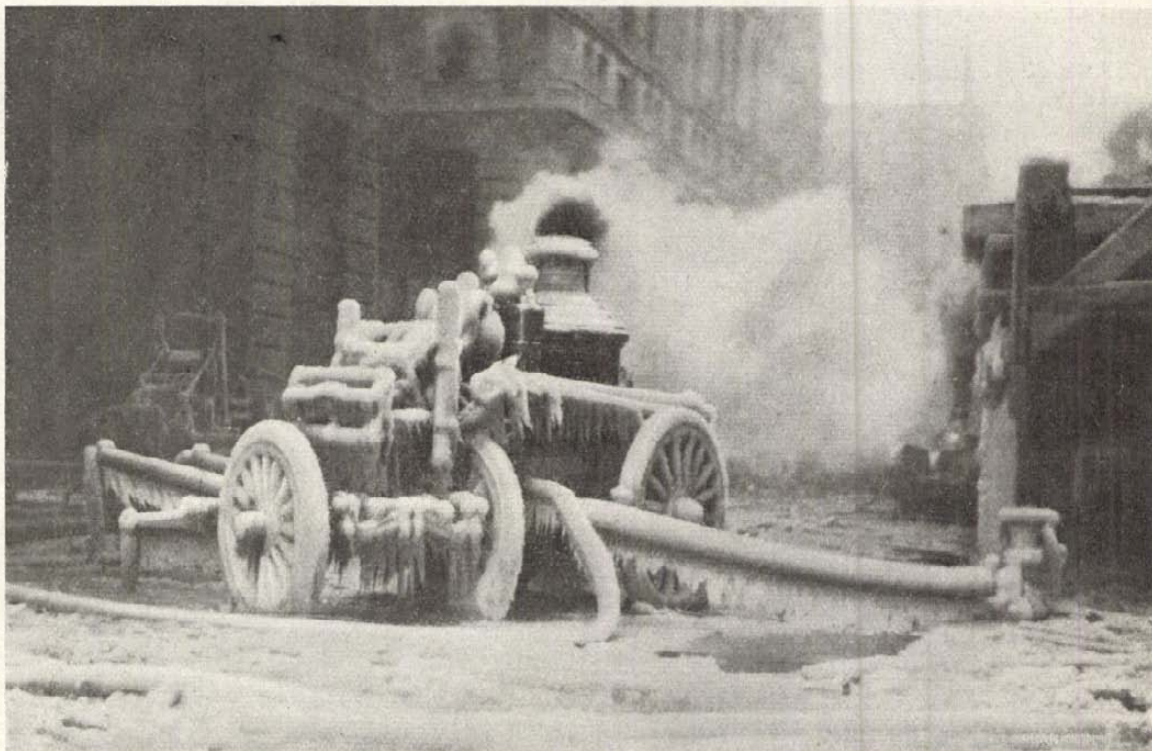
nak el, mázsáját 10 frtjával. Az itteni vendéglő ellen nem volt kifogása. Félnapos időzés után Szomolnokra rándult át. A város közvetlen közelében egy magas sziklatetőn ősi vár romjai láthatók; itt már fenyőfákra is talál. Szomolnok nagyon régi, szabálytalanul épített nyomorúságos község, vendéglője éppen olyan. Maga a város szűk völgykatlanban fekszik. Rézbányáiról nevezetes. Ezek jövedelméből tartja fenn magát a város. Nemcsak bányászák a réz, de iparcikkeknek is feldolgozzák. Szomolnokon a bányászat tanulmányozása szempontjából két napot töltött s Drevenyák úrnak hálás köszönettel tartozik szíves vendéglátásáért, mert valóságos felebaráti szeretettel tanusított, a mennyiben a város egyetlen vendéglőjében éhen halhatott volna. Szomolnokról már a Kárpátok felé törekedett s legelső városa, a hol megállapodott, a Szepesség fővárosa, *Igló* volt.

Iglónak voltaképpen csak egy szép, de nagy utczája van. A házak elég szabályosan építvők. Gazdag bányaváros, csak hogy a bányák jó távolságra vannak. Itt csak félnapot töltött. Másnap korán reggel *Lőcse* felé vette útját. Lőcse Szepesmegyének székvárosa, hol a megyei közgyűléseket tartják, elég csinos város, körül-

belől ötezer lélekkel. Itt találkozott Horváth nevű úrral, a megye alispánjával, kinek birtoka a Kárpátok tövében terült el s a ki megígérte, hogy kárpáti útjára vonatkozólag a nélkülözhetetlen utasításokkal látja el. Ebéd előtt közölte vele, hogy két úri embert szintén meghívott, hogy kellemesebben töltsék az időt. Szóba kerültek az itten garázdálkodó tolvajok. Tudatták vele, hogy a Kárpát hegységeiben olyan tolvajbanda ütötte fel tanyáját, a mely az egész vidéket kiméletlenül zsarolja, sőt anynyira vakmerők, hogy a környék főuraihoz ebédre is meghívják magukat. Beszélgetés közben aztán kisült, hogy ezek voltaképpen nem rablók, mint inkább a havas tulsó oldaláról ezen tájra menekült ifjak, kik azért bujdosnak itt, hogy a katonáskodástól megszabaduljanak.

Másnap két városi tisztviselő jelent meg szál-lásán s kérték, hogy adja át útlevelét s aztán a városházához idézték. Nagy asztal körül ülve gyanus szemmel tekintettek rá a szenátorok, fejüket rázták s bajuszokat pederték. Majd egyikőjük felállott s rekedt hangon német nyelven így szólott hozzá: «Uram! mi apostoli császári felsége által kinevezett tanácsosai vagyunk Lőcse városának s mint ilyenek életünk s vagyonunk feláldozásával is hiven szolgáljuk Ő Felségét s mint a koronának hivatalos szolgálói kötelesek vagyunk arra, hogy a közbiztonságra felügyeljünk. Önben, ki magát Townson Róbert angol utazónak állítja, mi a francia jakobinusok titkos kémjét gyanítjuk. Utlevelét szorgosan megvizsgálván, azt sejtjük, hogy az alighanem hamis s Ön a jakobinusok titkos ügynöke, mert igen gyanusnak találjuk azt, hogy egy angolnak francia nyelven kiállított útlevelé legyen». Hiába emlegette, hogy Angliában is adnak ki francia nyelven útlevelet, még csak szóba sem állottak vele s a tanács feje így folytatá: «Tudjuk, maga sem tagadja, hogy jól beszél francziául, sőt testalkata is francziára vall. Már maga az a tény, hogy most magyar nadrágot visel, arról tanuskodik, hogy el akarja titkolni kilétét. És mire való ez? Tudatjuk Ön-nel, hogy útlevelét lefoglaljuk s itt kell maradnia mindaddig, míg Budáról Ön felől értesítést nem nyerünk». Hiába magyarázgatta, hogy a francia nemzetközi hivatalos nyelv s hogy az udvarnál a magyar urak is beszélnek francziául; hiába hozta föl, hogy ők nem illetékesek annak megítélésére, ha vajjon ő angol-e vagy franczia, mert hisz ilyeneket látni nem igen volt alkalmuk; mindez a mentség nem ért semmit sem. Fölhozta azt is, hogy azért visel magyar öltözetet, mert ő mindenütt a nemzet szokásaihoz alkalmazkodik, a magyarokat nagyra becsüli, fejedelmöket tiszteli s a jakobinusok elveivel egyáltalában nem rokonszenvez.

Akár a falra hányta volna a borsót. Itélő birái nem hederítettek rá. Tanácsosabbnak tartotta tehát, hogy hallgasson s útlevelét nélkül



A GŐZPECSEKENDŐT JÉGKÉREGGEL VONTA BE A HIDEG.

AZ EQUITABLE NEW-YORKI PALOTÁJÁNAK ÉGÉSE.

menjen vissza szállására. Az alispánnal szerencsére találkozott, ki a vendéglőben elhelyezett podgyaszt is magához vitette, de a tanácsnokok semmibe sem vévén az alispán intézkedését, útközben a hajdútól a podgyaszt elvették s azt a városházához vitték. Ez már nagyon fölháborította, mert tartott attól, hogy nagynehezen gyűjtött ásványait s növényeit s bőröndjében levő iratait tönkre teszik, mert a mint értesült a tisztelt tanácsosok a szabó s esizmadia-czéh tagjai voltak. Az alispán tekintélye ügyét nem vitte előbbre, mert az útlevelet csakugyan felküldték Budára, honnan csak jó sokára került vissza amaz észrevétellel, hogy tulajdonosa szabadon járhat-kelhet egész Magyarországon. Nem is állhatta meg, hogy nevöket át ne adja az utókornak, a magyarországi bogarak és növények gyűjteményében, azon reményben, hogy ezt idők multával is olvashassa a jövő nemzedék. A becses névsor így fest: Kohlmann, Gerstorfer, Haas, Weiss, Eichner, Pridmanský, Prahary, Ketskés. Annyit tud, hogy Kohlmann férfisabó s azért említi először, mert ő volt a tanács-elnök.

Másnap a megyei közgyűlésen megjelenvén, a megyei urak sajnálkozásukat fejezték ki a lőcsei tanács szégyenletes eljárása fölött s azal akarták helyrehozni a tanács tapintatlanságát, hogy több helyre a legszívélyesebb meghívást kapta. Említi aztán, hogy mikor Magyarországból Németországon keresztül hazafelé utazott, több ízben követelték tőle, hogy mutassa fel útlevelet, mert itt is gyanusan néztek rá, de semmi bántódása nem volt.

A megyei közgyűlésen latin nyelven folyt a tárgyalás, de semmi nevezetesebb ügy nem került elő, de annál érdekesebb volt az a latin nyelven írott tiltakozás, melyet a sajtószabadság korlátozása ügyében véle közöltek. Abauj és Bihar-megye tiltakozó fölterjesztését latin nyelven közli. Erre különösen felhívja angol olvasóinak figyelmét s csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy az elnyomott magyar nemzet ilyen erélyes hangon követeli a sajtószabadság visszaállítását. Mind a két megye hivatkozik az alkotmányban biztosított jogaira, hangsúlyozzák, hogy ezektől a jogoktól őket megfosztani még a Felsőnek sem áll hatalmában, sőt menél inkább elnyomják azt, annál hevesebben tör magának mindenfelé utat. Fölhívják a Felső figyelmét, hogy e jog védelmére a törvényhozó testületet is szorgalmazzák, a mennyiben egész Európában ez tekinthető a szabadság egyetlen palládiumának, úgy a politikai, mint a társadalmi élet porondján. Ez a szabadság a magyar alkotmánytól elválaszthatatlan s annak egyik lényeges kiegészítő alkatrésze. Esedezve kéri a Felsőt, hogy a sajtó korlátozására vonatkozó rendeleteit vonja vissza, mert ilyen rendelet sehogysem illik bele a XVIII. század végének kulturájába s ilyen merénylet ellen föl kell emelni tiltakozó szavukat. Ha például Anglia élvezheti e szabadságot, ha Dánia, Svédország szétbontja bilincseit s a sajtó terén kifejtett irodalmi működés Németországot a bölcsészeti s szépművészetek előharcosává avatta fel s ha e tekintetben az Egyesült-Államok is példát mutatnak, míg másfelől a magyarok szomszédait keleten a tudatlanság s az emberi méltóságot lealacsonyító vadság a legsötétebb homályba burkolja: szabad remélniök, hogy a sajtószabadságot, a műveltség eme szövétnékét a Felső nem engedi kioltatni.

Elég ebből ennyit idéznünk annak bebizonyítására, hogy tudós szerzőnk mily részletes pontossággal figyelte meg Magyarországnak úgy anyagi, mint szellemi viszonyait. Viharos időben érkezett Késmárk-ra; útközben hallotta, hogy a villám több helyt lecsapott s több embert megölt. Ily időben tehát nem merészkedett a Kárpátokra, de pár nap múlva kiderülvén az idő, neki indulhatott nagy útjának. Szepesmegye alispánjának szép kastélya nem igen messze esik Késmárktól. Ide sietett tehát, hogy itt készítse el kirándulása tervezetét s még akkor délután a Kárpátok alján fekvő Rókus faluba érkezett, kellően ellátva magát sonkával, hideg hússal és borral, a mit Horváth úr felesége csomagolt be batyujába. Alig ért azonban Rókusra, zuhogott a záporosó. Egy szegény paraszt kunyhójában talált menedéket. Innen pedig éjjeli szállásra Horváthékhöz ment vissza. A rossz idő körülbelül egy hétig tartott. Reggelre néha kiderült s délfelé már köd borította a



JÉGZAJLÁS A DUNÁN.

hegyeket s délutánra már kitört a vihar. A déli szeleket magyar szélnek hívják s ez többnyire esőt hoz. Az északi szél «lengyel szél» s többnyire száraz idővel jár. Ez idő alatt vagy Horváthéknál, majd Lomniczon Berzeviczyéknél, néha pedig Késmárkon Potnakenszky és Mathlin Pál tanároknál a legkellemesebben szórakozott. Mivel reggel többnyire szép idő járt, társaságban vadászatot rendeztek. Holdvilágnál négy kocsin rándultak ki s még alig hajnalodott, mikor a vadászerületre értek. Medvenyomra akadtak, de angol barátunk faképnél hagyta a vadásztársaságot s egy vezetővel a havasok közepette fekvő «Zöld tó» felé törekedett. A menet könnyű, mert ezt a hegymászók gyakran látogatják. Fenyő erdőségeken s csobogó patakokon át vezet ide az út. E tó nevét vízenek különös zöldes színétől vette. Alig töltött ott egy jó órát, mikor sűrű köd szállott alá, úgy, hogy csak nehezen tudtak a jó úton alászállani. Vadásztársai sehogyse voltak megelégedve a zsákmánnyal, mert egy pár nyúl s néhány róka kívül más vad nem került terítékre. A hegyről jövet egy csapat paraszttal találkozott, a kik puskákkal s fesszékkel voltak felfegyverkezve s azt mondták, hogy a Kárpátok tulsó oldaláról ide betörő rablókat nyomozzák, mire tréfából azt mondta nekik, hogy nem jó lesz kikötni ezekkel az úri rablókkal; mire azt válaszolták: nem félünk tőlük, mert még közülünk a leggyöngébb is bátran szembeszáll akár 12-vel is, a magyar bátor még ha tót is. Három-négy nap múlva az idő kiderült s Rókusra ment azon szilárd elhatározással, hogy már a hegymászástól semmi se tartja vissza. De egyetlen egy vezető sem ajánlkozott. Megint várni kellett egy ideig s akkor inasa s egy pár vezető kíséretében csakugyan neki vágott a hegyeknek. Podgyaszt és az élelmiszereket egy ügyes ló vitte. Kevés távolságra a falutól egy óriási fenyőerdő mentek keresztül, a melynek szélénél már a sziklák meredeztek az ég felé.

A mint feljebb-feljebb hágak a sziklás úton, a természettudós el-elbarangolt, hogy a növényeket s kőzeteket vizsgálja s mikor utitársaihoz visszatért, azok már lobogó tűz mellett melegedtek. Rájok fért ez a melegedés, mert bár augusztus közepe volt, itt e helyen a földet sűrű hó lepte el. Itt esteledett rájuk s leheveredtek a hótól megtisztított földre, hallgatva a vezetőknek inasom által tolmácsolt regét. «Itt e szikla tetején, melynek neve Karbunkulus, kezdte regélni egyik vezető, egy megbecsülhetetlen értékű karbunkulus ragyogott a nap sugaraiban. Bár megkísérelték merész lovagok, hogy azt onnan lehozzák, sehogysem tudtak hozzáférközni. Még most is a szikla belsőjében óriási kincs hever, de a bejáratot nem tudja a világon senki sem». Aztán egy lyukra mutatott s így folytatta: «ha ebbe egy követ dobnak, mindjárt olyan gözpára keletkezik,

melyből iszonyú vihar támadhat, mely még a hegyeket is megreszketteti s ezen a hegven olyan növény is terem, mely a sárgarezet aranyrá változtatja, de ezt még senki se tudta megtalálni».

(Vége következik.)

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Gyulai Pálról, még most, több mint két évvel halála után is frissen buzgó kegyelettel emlékeznek egykori hívei és tanítványai. Alig hogy megjelent Riedl Frigyes finom és meleg tanulmánya, most Angyal Dávidnak, a legbizalmasabb tanítványok egyikének tollából kapunk Gyulairól tartalmas és kegyetes hangú emlékeztést. Míg Riedl inkább belső jellemrajzát igyekezett adni Gyulainak a maga finoman elemző módorában, Angyal Dávid inkább pályája, munkássága mérlegét állítja fel. Sorra veszi e munkásság különböző területeit: líráját, elbeszéléseit, irodalomtörténeti tanulmányait, kritikai szereplését, mindegyiknél részletes vizsgálattal, az adatok meggyőző csoportosításával mutatja meg az eredményeket. Az adatoknak gondosan összerakott mozaikjából jellemzően alakul ki Gyulainak, az írónak alakja s mivel Gyulai írói jelleme szorosan össze van forrva emberi jellemével is, az emberé is. Nagyon kevesen ismerik Gyulai munkásságát úgy, mint Angyal, a ki pályája nagy részén át munkatársa, egyik legbizalmasabb híve volt. Az ebből fejlett szeretetnek a melegsége megérzik a tanulmány hangján is, a mely közvetlen, affektált páthos nélkül is kegyetes s a nyugodt felszín alatt tele van melegséggel. Nem leplezi, hogy a szeretet perspektívájából nézi Gyulai alakját, mint különben mindenki, a ki e kivételesen szeretetreméltó embernek közepébe került, de azért meg tudja tartani a helyes mértéket, melylyel munkáját nézni kell. A tanulmányunk bizonyára meglesz az a hatása, hogy segít ébren tartani a Gyulai iránti kegyeletet s tájékozásul fog szolgálni az ifjabb nemzedéknek, a mely már nem kortársi ismeret alapján, hanem a kortársak előadásából s magának az írónak tanulmányozásából kénytelen megszerezni a Gyulával való ismeretséget.

Sorsok és pályák. Adorján Andor e czímmel érdekes könyvet adott ki. Tárczacikk, kis, könnyed modorú tanulmányok, tollrajzok vannak benne a francia irodalom gazdag és mozgalmas világából s abból a különös, izgatón érdekes világból, mely a francia irodalmi és művészi élet körül tenyész. A tárgyak megválogatása és előadásuk módja a hírlapírónak az érdekesség iránti érzékéből fakadt, mondanivalóiban tájékozottság, a francia szellem és élet ismerete és élénk érdeklődés nyilvánul. Az alkalmat hol egy új könyv, hol egy évforduló adja meg, néha csak magának az írónak az érdeklődése. Egész serege vonul fel az ismerős és kevésbé ismerős alakoknak: Zola, a kivel néhány vonásban leszámol, a fiatal Renan, Cézarne, a festő, Scarron, a szenvedésekkel tele életű elmés parodista, Musset, Lamarek, a tudós, Rousseau, a ki utolsó órájában lép eléünk, Balzac, Paul Verlaine, Catulle Mendès és még néhány irodalom-melléki alak, a kit érdekes élete tesz emlékezésre méltóvá, vagy az a szerep, melyet